

Торба Юрій Іванович,
кандидат педагогічних наук, доцент,
директор Інституту післядипломної
освіти інженерно-педагогічних працівників
(м. Донецьк) ДВНЗ
«Університет менеджменту освіти»

НЕПЕРЕРВНА ОСВІТА – СТРИЖЕНЬ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

***Анотація.** У статті розглядаються проблеми неперервної освіти педагогічних працівників системи профтехосвіти. Розроблено модель неперервної післядипломної освіти керівних кадрів ПТНЗ та структуру навчальних планів заочною, очно-дистанційною формами навчання. Наведено результати досліджень щодо труднощів, з якими стикаються слухачі під час виконання самостійної роботи, та пропозиції щодо їх усунення. Представлено систему заходів для підвищення кваліфікації педагогічних працівників ПТНЗ у міжкурсовий період. Висвітлено умови, створені в інституті для результативного підвищення кваліфікації педагогічних працівників, та перспективні напрями подальшого розвитку системи неперервної освіти із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій.*

***Ключові слова:** неперервна освіта, модель неперервної післядипломної освіти, курсовий, міжкурсовий періоди підвищення кваліфікації.*

Торба Юрій Іванович

НЕПРЕРЫВНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ – СТЕРЖЕНЬ РАЗВИТИЯ ЛИЧНОСТИ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ

***Аннотация.** В статье рассматриваются проблемы непрерывного образования педагогических работников системы профтехобразования. Разработана модель непрерывного последипломного образования руководящих кадров ПТУЗ и структура учебных планов по очной, очно-дистанционной формам обучения. Приведены результаты исследований относительно трудностей, с которыми сталкиваются слушатели при выполнении самостоятельной работы, и предложения по их устранению. Представлена система мероприятий для повышения квалификации педагогических работников ПТУЗ в межкурсовой период. Освещены условия, созданные в институте для результативного повышения квалификации педагогических работников, и перспективные направления дальнейшего развития системы непрерывного образования с применением информационно-коммуникационных технологий.*

***Ключевые слова:** непрерывное образование, модель непрерывного последипломного образования, курсовой, межкурсовой периоды повышения квалификации.*

CONTINUING EDUCATION – THE CORE OF PERSONALITY DEVELOPMENT IN MODERN CONDITIONS

Abstract. *The article deals with the problems of vocational teaching staff continuing education system. A model of managing staff continuing postgraduate education and the structure of vocational schools curriculum for full-time and blended full-time – distance learning. The results of studies on the difficulties, students face with while performing individual work, and suggestion how to solve these problems are considered. The system of measures for improving the teaching staff's skills in the intercourse period is presented. Conditions created by the Institute for the effective teachers' training and prospective directions of continuing education further development with the use of computer and communication technologies are highlighted.*

Key words: *continuing education, continuing postgraduate education model, a course, intercourse period training.*

Постановка проблеми

Становлення і розвиток неперервної професійної освіти відбувалися в декілька періодів, починаючи з початку ХХ століття і донині, коли неперервна післядипломна освіта розглядається як навчання впродовж життя, впливовим чинником якого став розвиток інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ).

Актуальність проблеми дослідження. У сучасних соціально-економічних умовах розвитку України однією з ключових проблем є професійна компетентність кадрів.

У 2012 році було ухвалено Закон України «Про професійний розвиток працівників», у якому одним з основних принципів державної політики у сфері професійного розвитку працівників визнано безперервність процесу професійного розвитку, визначено місце неформального професійного навчання працівників.

Таким чином, формується багаторівнева професійна підготовка як інтегрована, інтенсивна, безперервна система, що забезпечує поетапне становлення і формування спеціаліста та професіонала різного рівня освіти відповідно до об'єктивних потреб освіти, виробництва, науки. Виходячи зі сказаного вище, проблема неперервної освіти педагогічних працівників професійної освіти протягом усього життя є надзвичайно актуальною.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Необхідність упровадження системи неперервної освіти все більш глибоко усвідомлюється людством. Науковці розробляють різні моделі неперервної освіти: *вільну* (Р. Штейнер, Ф. Кумбе, Г. Сільберман, В. Біблер); *особистісну* (І. Бех, Л. Занков, О. Савченко); *розвивальну* (В. Давидов, С. Максименко, Б. Гершунський, А. Вербицький); *активізуючу* (М. Скаткін, В. Бондар, В. Моляко, В. Моргун); *формувальну* (П. Гальперін, Н. Талізін, Н. Коломинський, Ю. Гільбух); *збагачувальну* (М. Холодна, Е. Гельфан).

Н. Ничкало зазначає, що неперервна освіта може виконувати важливі функції, які взаємопов'язані і доповнюють одна одну, а саме:

- соціокультурну, розвивальну;
- загальноосвітню, компенсувальну;
- адаптивну;
- економічну.

В умовах модернізації освіти в Україні велика увага приділяється самоосвіті та новим технологіям навчання, серед яких провідна роль належить інформаційно-комп'ютерним технологіям.

Комп'ютери можуть робити процес навчання більш цікавим, а величезний потік інформації — легкозасвоюваним, що дуже важливо при навчанні дорослих.

На основі ІКТ розробляються дистанційні технології навчання. Але невирішеною залишається проблема розробки змістового наповнення моделей та педагогічних технологій, що застосовуються в процесі неперервної освіти конкретних категорій працівників.

Мета статті — розкрити процес неперервної освіти педагогічних кадрів системи професійно-технічної освіти як у курсовий, так і в міжкурсний періоди з використанням переваг дистанційної освіти, спираючись на наукові розробки, виконані в інституті.

Виклад основного матеріалу

Розробку наукових основ неперервної професійної освіти в Україні представлено у працях І. Зязюна, С. Змеєва, Л. Ніколенко, Н. Ничкало, В. Олійника та ін.

В. Олійник підкреслює, що кадровий пріоритет — це принципова вимога Національної доктрини розвитку освіти в Україні. В основу цієї стратегії покладено розуміння того, що інвестування людських ресурсів — найбільш перспективне вкладення капіталу. Великою мірою це стосується кадрів системи професійно-технічної освіти⁷.

Підвищення кваліфікації в курсовий період С. Змеєв рекомендує розглядати як етап формальної освіти³. Водночас самоосвіту в міжкурсний період можна віднести до неформальної освіти.

У праці Ю. Реп'єва самостійна освіта — це метод і модель природоподібного навчання, заснованого на самоуправлінні, внутрішньому контролі і внутрішній самокорекції суб'єкта навчання. Самостійне навчання створює базу для «Освіти через життя»⁸.

Л. Ніколенко зазначає, що компетентнісний підхід покликаний подолати розрив між освітою та вимогами життя⁵. Для розв'язання цієї проблеми найкраще підходить особистісно орієнтована модель у системі післядипломної освіти, у якій помітне місце посідає самоосвіта.

⁷ Олійник В. В. Підвищення кваліфікації працівників профтехосвіти: концептуальні та організаційно-методичні засади / В. В. Олійник. — НАПН України, Ун-т менедж. освіти. — К., 2009. — 88 с.

³ Змеєв С. И. Андрогогика: основы теории и технологии обучения взрослых / С. И. Змеєв. — М. : ПЕРСЭ, 2003. — 207 с.

⁸ Реп'єв Ю. Г. Интерактивное самообучение: моногр. / Ю. Г. Реп'єв. — М. : Логос, 2004. — 248 с.

⁵ Ніколенко Л. Т. Особистісно орієнтована освіта та шляхи її реалізації в системі підвищення кваліфікації / Л. Т. Ніколенко // Ученые записки. — 2005. — № 3. — С. 23–27.

На необхідність «модернізації» системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників сучасної професійної школи вказує Н. Ничкало⁶.

У 2000 році схвалено Меморандум неперервної освіти Європейського Союзу, головна мета якого — неперервна освіта — навчання завдовжки в життя. Один із шести ключових принципів неперервної освіти, визначених Меморандумом, — це наближення освіти до дому. С. Заславська пропонує програму післядипломної освіти розробляти в модульній системі, побудованій на основі діагностики професійної підготовки тих, кого навчають².

Донецький інститут післядипломної освіти інженерно-педагогічних працівників уже більше 35 років підвищує кваліфікацію керівних та педагогічних працівників профтехосвіти (ПТО) і розробляє наукову проблему неперервної післядипломної освіти цієї категорії працівників за напрямками:

1986–1990 рр. — «Неперервна освіта інженерно-педагогічних працівників».

1991–1993 рр. — «Наукові основи гнучких, самонастроювальних систем підвищення кваліфікації, перекваліфікації та перепідготовки кадрів в умовах ринкових відносин».

1994–1996 рр. — «Технологічний підхід у дидактиці. Модульне навчання професії».

1997–1999 рр. — «Дослідження результативності післядипломної освіти інженерно-педагогічних працівників у системі післядипломної освіти».

2000–2004 рр. — «Неперервна післядипломна освіта керівних працівників професійно-технічних навчальних закладів в умовах ринкових відносин».

У 2008–2010 рр. тривали дослідження з вищезазначених напрямів. Тема науково-дослідної роботи «Удосконалення системи підвищення кваліфікації педагогічних кадрів ПТО у світлі досягнень науково-технічного прогресу».

У процесі досліджень^{1;4} було розроблено, теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено моделі неперервної післядипломної освіти керівних і педагогічних працівників сфери ПТО, а також їх методичне забезпечення у курсовий та міжкурсний періоди. Неперервна післядипломна освіта розглядається, насамперед, як процес оволодіння спеціалістом цілісною системою знань, умінь та навичок, необхідних для виконання ним функціонально-посадових обов'язків у сучасних умовах.

На рис. 1 представлено узагальнену модель неперервної післядипломної освіти керівних кадрів ПТНЗ.

⁶ Ничкало Н. Г. Нові підходи до підвищення кваліфікації фахівців в умовах ринкової економіки / Н. Г. Ничкало // матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. ; Донецьк. ін-т післядип. освіти інженерно-педагогіч. працівників. — Донецьк : ДПО ІПП, 2007. — 36. 1. — С. 5–11.

² Заславська С. І. Модульна форма підвищення кваліфікації / С. І. Заславська // матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 2006 р. (м. Донецьк). — Донецьк : ДПО ІПП, 2006. — 36. 1. — С. 117–120.

¹ Безперервна післядипломна освіта інженерно-педагогічних працівників України: моногр. / авт. кол. : А. С. Нікуліна, В. В. Олійник, Г. П. Матвеев, С. І. Заславська [та ін.] ; за ред. А. С. Нікуліної, В. В. Олійника. — Донецьк : ДПО ІПП, 2000. — 212 с.

⁴ Неперервна освіта керівних кадрів професійно-технічних навчальних закладів: моногр. / авт. кол. : А. С. Нікуліна, С. І. Заславська, І. Є. Сілаєва, М. П. Костюченко [та ін.]. — Донецьк : ДПО ІПП, 2005. — 318 с.

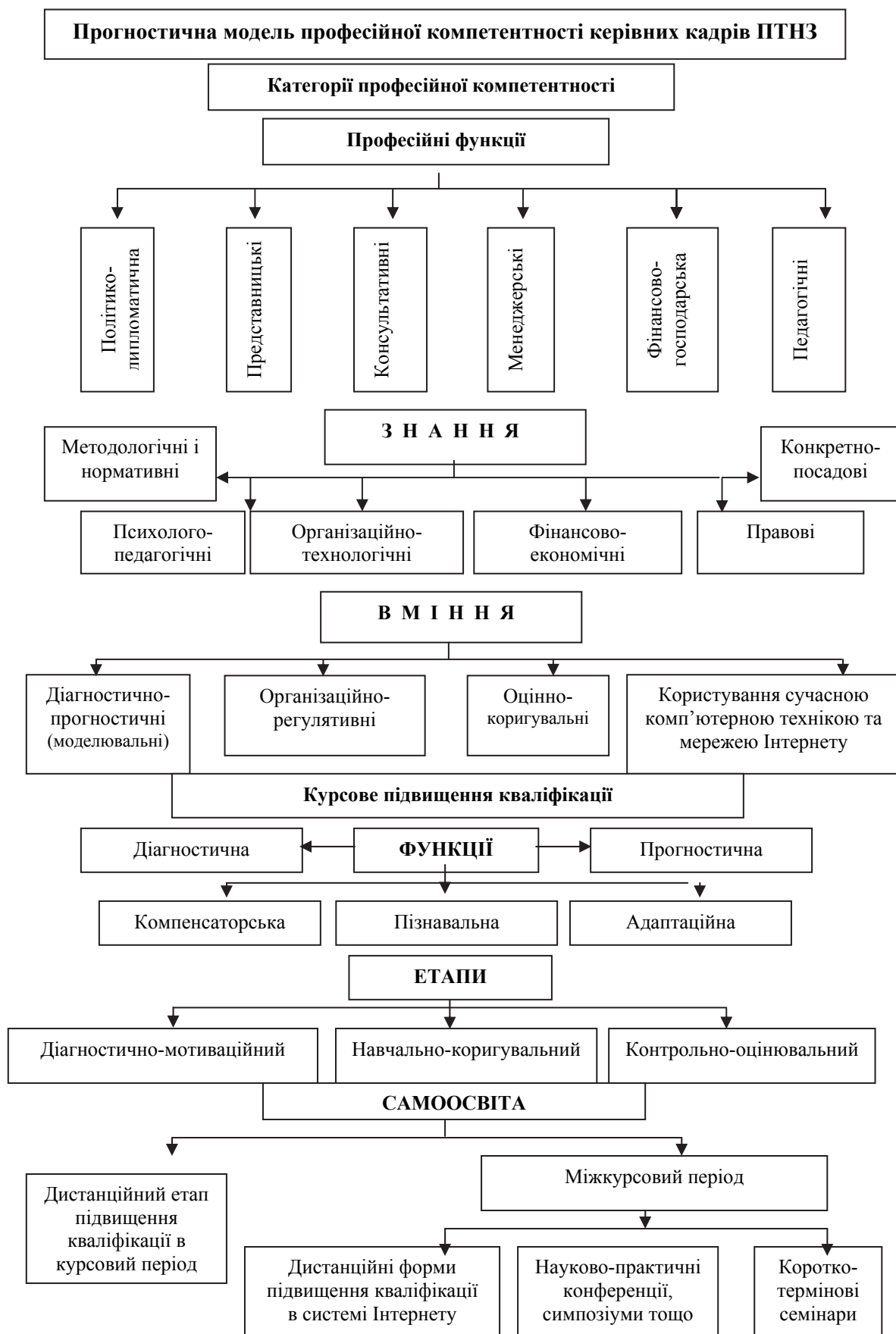

Рис. 1. Модель неперервної післядипломної освіти керівних кадрів ПТНЗ

Системний розгляд проблеми з позиції її практичної реалізації висунув вимогу розробки педагогічного проекту, основою якого стала постійна базова структурно-функціональна модель неперервної післядипломної освіти керівних кадрів ПТНЗ (рис. 1).

В основу моделі покладено професійну компетентність працівника відповідно до соціального замовлення суспільства (роботодавця). Виділено професійні функції, знання та вміння. Визначено два основні етапи: курсове підвищення кваліфікації і міжкурсовий період.

Доурсова підготовка слухача враховується на етапі діагностування та визначення об'єму компенсаторської складової навчального плану (вибіркові модулі). У міжкурсовому періоді виділено короткотермінові форми підвищення кваліфікації і самоосвітня діяльність.

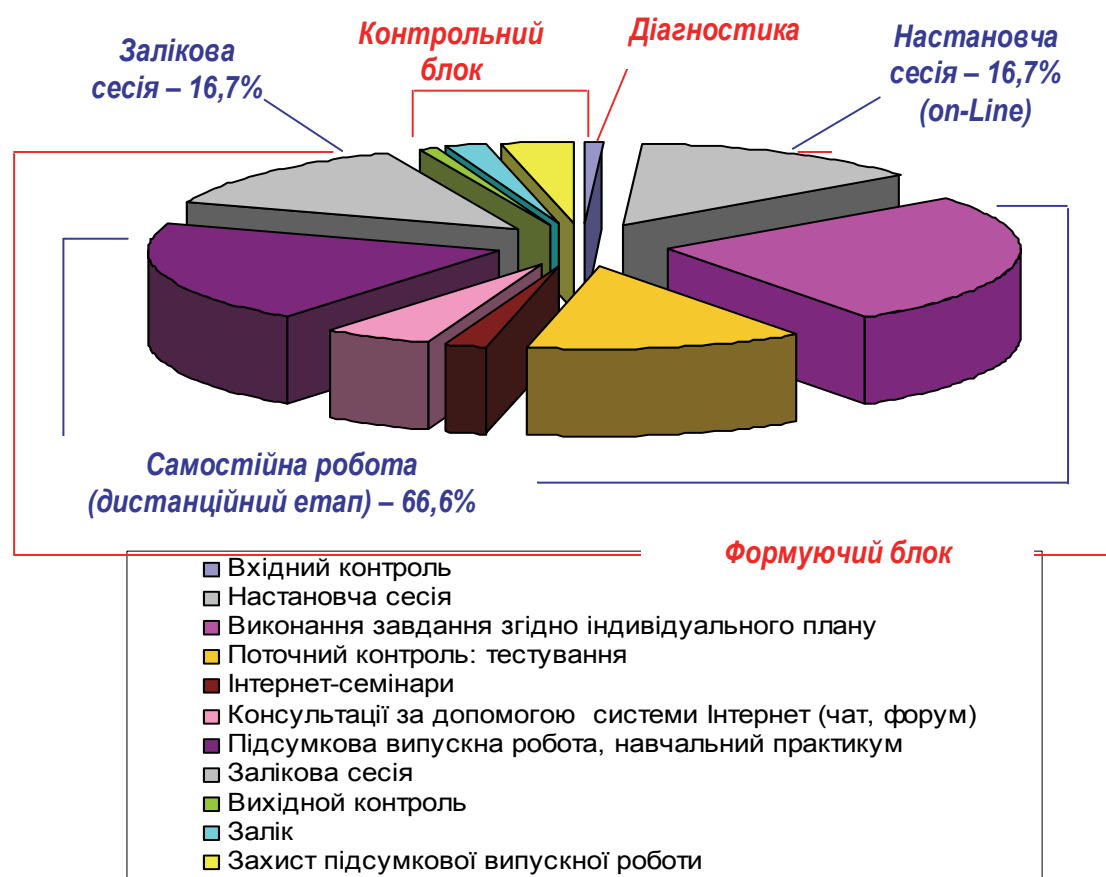

Рис. 2. Структура навчального плану для керівників ПТНЗ за очно-дистанційною формою навчання

Курсове підвищення кваліфікації керівників ПТНЗ здійснюється за очною, очно-дистанційною, заочною формами. На рис. 2 наведено структуру навчального плану для цієї категорії слухачів відповідно до реалізації основних функцій курсового навчання.

Аналіз структури навчального плану демонструє, що в курсовий період велика увага приділяється самостійній роботі слухачів, що відповідає сучасній парадигмі освіти — самоосвіта як основне інформаційне джерело.

В інституті забезпечено умови для плідної самостійної роботи слухачів. Тут є електронна бібліотека, читальні зали, методичний центр, що містить банк даних щодо передового педагогічного досвіду з класифікацією за категоріями слухачів, професіями, напрямками (методика навчання і виховання, психологія тощо), відділ сучасних технологій виробництва. Крім того, в процесі самостійної роботи слухачі мають можливість обрати міні-курси з варіативної складової навчальних планів.

При виконанні НДР було досліджено, з якими труднощами стикаються слухачі під час виконання самостійної роботи. Деякі з них представлено на рис. 3, 4.

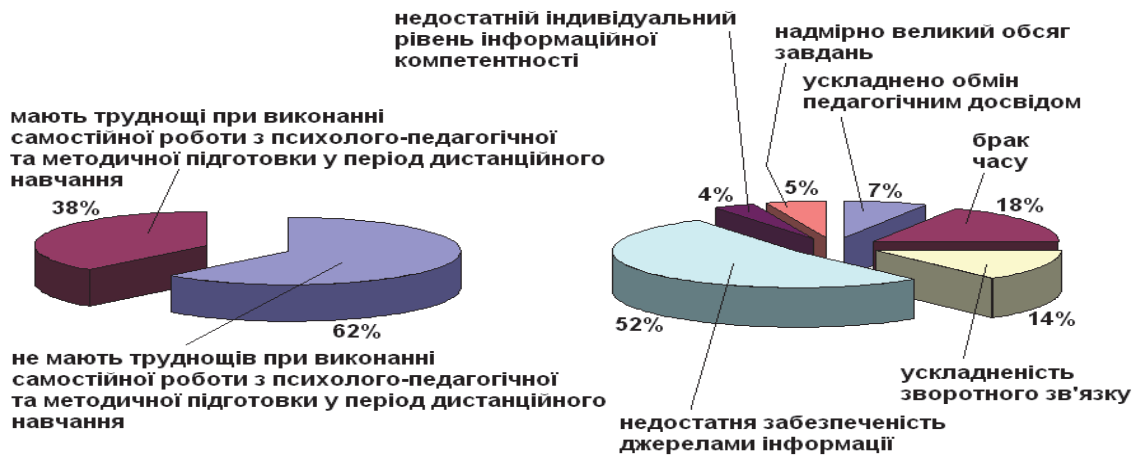

Рис. 3. Розподіл думок представників експериментальних груп щодо труднощів, які виникли під час виконання завдань самостійної роботи з психолого-педагогічної та методичної підготовки у дистанційний період навчання

Як свідчать дані рис. 3, лише у 38% слухачів виникають труднощі під час виконання завдань самостійної роботи на дистанційному етапі навчання. При цьому головний чинник (52%) — недостатня забезпеченість джерелами інформації.

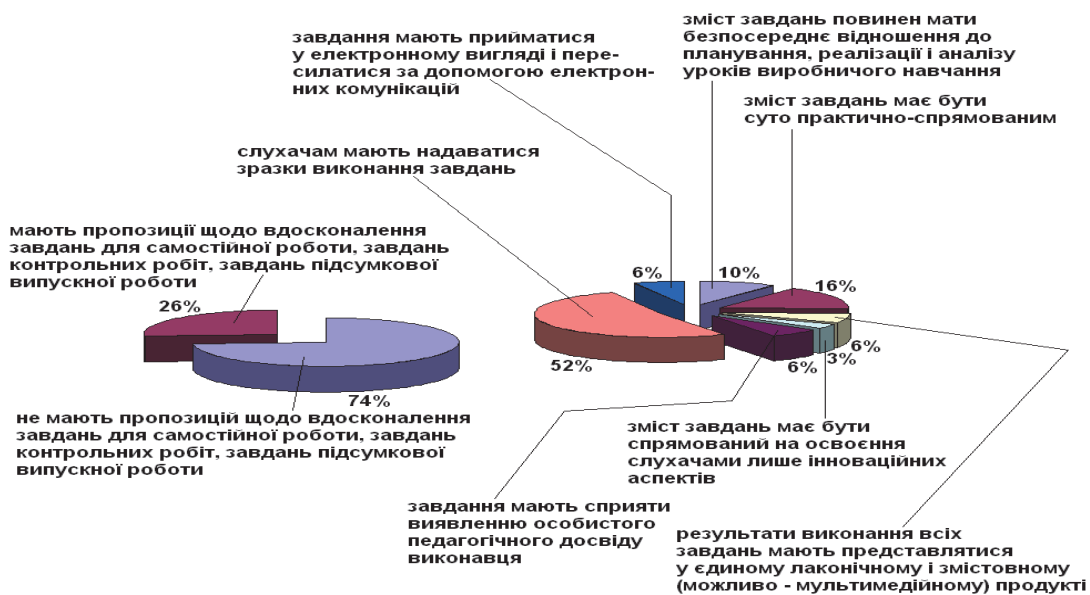

Рис. 4. Спектр пропозицій представників експериментальних навчальних груп щодо вдосконалення завдань для самостійної роботи, завдань контрольних робіт і підсумкової випускної роботи

Спираючись на результати досліджень, на допомогу слухачам науково-педагогічними працівниками кафедр розроблено електронні навчально-методичні комплекси (ЕНМК) за модулями, що читаються.

Зі змістом ЕНМК можна ознайомитися на сайті інституту в системі Moodle.

Міжкурсовий період як суттєва складова неперервної освіти керівних та педагогічних працівників виконує функції неформальної освіти і спрямований на одержання, поглиблення та вдосконалення знань, умінь і навичок.

У цей період в інституті проводяться міжнародні, всеукраїнські, регіональні науково-практичні конференції, семінари (зокрема — Web-семінари та конференції).

Аналіз анкетування учасників семінарів показав, що 100% учасників визнали відповідні семінари ефективними (рис. 5).

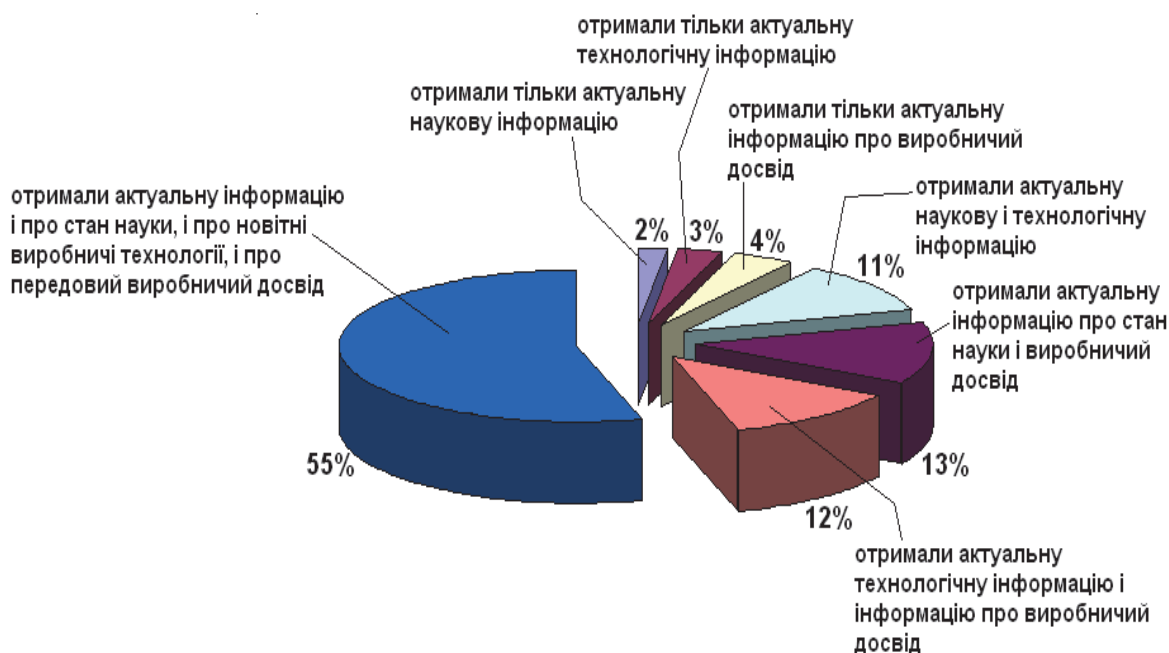

Рис. 5. Спектр задоволення потреб учасників всеукраїнських науково-методичних галузевих семінарів в аспекті ознайомлення з передовим виробничим досвідом, з новітніми технологіями виробництва, з актуальними науковими дослідженнями фахової галузі

Під науковим керівництвом кафедри методики професійного навчання та новітніх технологій виробництва проводиться наукова відкрита постійно діюча практична Web-конференція «Сучасний урок у професійній школі: здобутки та перспективи».

За результатами зворотного зв'язку її відвідали у 2013 р. 6206 разів.

В інституті розроблено систему заходів для посилення безпосереднього впливу на якість, системність підвищення кваліфікації педагогічних працівників ПТНЗ у міжкурсовий період (див. табл.).

Таблиця

**Система заходів для підвищення кваліфікації педагогічних працівників
ПТНЗ у міжкурсовий період**

№ з/п	Назва заходу	Мета проведення	Форми організації
1	2	3	4
1	Науково-практичний семінар	<ul style="list-style-type: none"> • Формування технологічно-практичної компетентності з реалізації новітніх виробничих, інноваційних освітніх технологій у навчально-виробничому процесі ПТНЗ 	<ul style="list-style-type: none"> • Засідання «круглого столу»; • екскурсії; • тренінги
2	Науково-методичний семінар (регіональний, всеукраїнський)	<ul style="list-style-type: none"> • Інформування про новітні тенденції щодо забезпечення якості професійно-теоретичної та професійно-практичної підготовки в ПТНЗ. • Обмін досвідом із розробки і вдосконалення науково-методичного та матеріально-технічного забезпечення інноваційного процесу навчання професії 	<ul style="list-style-type: none"> • Дебрифінги; • «майстер-класи»; • комплектування інформації з НТП галузі на електронних носіях
3	Web-семінари	Обмін передовим педагогічним досвідом із професійно-теоретичної та професійно-практичної підготовки	Дистанційне спілкування учасників семінару за допомогою Web-форуму
4	Оперативне, дистанційне консультування	Інформування педагогічних працівників за визначеною проблемою методичного або спеціального характеру	Спілкування в системі Internet (в режимі Online)
5	Дайджест нових методичних видань та публікацій ІПО ІПП УМО	Інформування про нові тенденції у професійній освіті	Розробка Web-сайтів
6	Створення картотеки передового педагогічного досвіду (ІПД)	Виявлення, вивчення та узагальнення передового педагогічного досвіду в системі ІПО	<ul style="list-style-type: none"> • Розробка Web-сайтів; • дайджест адрес ІПД

Як свідчать дані таблиці, в інституті пропонуються різноманітні коротко-термінові форми вдосконалення професійної компетентності педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів та інших фахівців, що працюють у цьому напрямі.

Висновки

Неперервна освіта є механізмом розширення відтворення професійного та культурного потенціалу суспільства, умовою розвитку виробництва, прискорення соціально-економічного прогресу країни.

Інститут післядипломної освіти інженерно-педагогічних працівників (м. Донецьк) ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» протягом 35 років підвищує кваліфікацію керівних та педагогічних працівників системи ПТО. В інституті впроваджено модель неперервної освіти педагогічних працівників на основі прогностичної моделі їхньої професійної компетентності. Застосовуються різні форми курсового підвищення кваліфікації: очна, очно-дистанційна, заочна. Проводиться моніторинг якості освітніх послуг. Удосконалюється робота з організації підвищення кваліфікації працівників ПТО у міжкурсовий період з використанням інформаційно-комунікаційних технологій.

Перспективи подальших розвідок системи неперервної освіти педагогічних кадрів в інституті — це впровадження навчально-програмної документації на основі модульно-компетентнісного підходу.

Подальше розширення освітніх послуг для педагогічних працівників ПТО в міжкурсовий період як безпосередньо в інституті, так і через систему Інтернету, поширення передового педагогічного досвіду шляхом відкриття на базі інституту відділення Всеукраїнської школи новаторства керівних, педагогічних працівників системи профтехосвіти та створення ресурсного банку адрес педагогів-новаторів системи ПТО України.

Список використаних джерел

1. Безперервна післядипломна освіта інженерно-педагогічних працівників України: моногр. / авт. кол. : А. С. Нікуліна, В. В. Олійник, Г. П. Матвеев, С. І. Заславська [та ін.] ; за ред. А. С. Нікуліної, В. В. Олійника. — Донецьк : ДПО ІПП, 2000. — 212 с.
2. Заславська С. І. Модульна форма підвищення кваліфікації / С. І. Заславська // матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 2006 р. (м. Донецьк). — Донецьк : ДПО ІПП, 2006. — Зб. 1. — С. 117–120.
3. Змеев С. И. Андрогогика: основы теории и технологии обучения взрослых / С. И. Змеев. — М. : ПЕРСЭ, 2003. — 207 с.
4. Неперервна освіта керівних кадрів професійно-технічних навчальних закладів: моногр. / авт. кол. : А. С. Нікуліна, С. І. Заславська, І. Є. Сілаєва, М. П. Костюченко [та ін.]. — Донецьк : ДПО ІПП, 2005. — 318 с.
5. Ніколенко Л. Т. Особистісно орієнтована освіта та шляхи її реалізації в системі підвищення кваліфікації / Л. Т. Ніколенко // Ученые записки. — 2005. — № 3. — С. 23–27.
6. Ничкало Н. Г. Нові підходи до підвищення кваліфікації фахівців в умовах ринкової економіки / Н. Г. Ничкало // матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. ; Донецьк. ін-т післядип. освіти інженерно-педагогіч. працівників. — Донецьк : ДПО ІПП, 2007. — Зб. 1. — С. 5–11.
7. Олійник В. В. Підвищення кваліфікації працівників профтехосвіти: концептуальні та організаційно-методичні засади / В. В. Олійник. — НАПН України, Ун-т менедж. освіти. — К., 2009. — 88 с.
8. Репьев Ю. Г. Интерактивное самообучение: моногр. / Ю. Г. Репьев. — М. : Логос, 2004. — 248 с.

CONTINUING EDUCATION – THE CORE OF PERSONALITY DEVELOPMENT IN MODERN CONDITIONS

The highly topical issue of continuing lifelong learning is dealt with, and its relevance in the current socio-economic conditions of Ukraine is revealed. The necessity of vocational education teaching staff training "modernization" through improving the work of the Institute of Postgraduate Education is proved on the bases of the recent researches analysis. The scientific research themes of the Donetsk Institute of Engineering Teaching Staff Postgraduate Education for 35 years are highlighted. The model of continuing postgraduate education for vocational education management and educational staff in the course and intercourse periods was theoretically developed and experimentally tested during the studies.

The common model of vocational education management postgraduate training is considered and the curricula for improving their skills for full-time and blended learning are analyzed. The results of researches on the difficulties the trainees face with, while fulfilling tasks for independent work are described and proposals for their elimination are analyzed. The detailed overview of the work that is carried out at the Institute in the intercourse period is given and range of measures to meet their members' needs is analyzed.

The prospective directions of the Institute activities for the further development of vocational education teaching staff continuing education, improving the content of self-education of pedagogical staff training in the intercourse period with the widespread introduction of computer and communication technologies are set. Much attention is paid to the dissemination of innovative teaching experience, in future this work will be held within the framework of the Institute Department of the Ukrainian school of innovation for vocational education management and teaching staff.